

**ISMA University
of Applied Sciences**

**Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University**

HUMAN RIGHTS AND PUBLIC GOVERNANCE

Scientific monograph

2025

*Recommended for printing and distribution via Internet
by the Academic Council of Baltic Research Institute
of Transformation Economic Area Problems according
to the Minutes № 9 dated 30.09.2025*

REVIEWERS:

Djakons Romans, Dr.sc.ing., Professor, Academician, Chairman of the Board of ISMA University of Applied Sciences;

Havryliuk Ruslana Oleksandrivna, Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Public Law of the Faculty of Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University;

Kovbas Ihor Vasylovych, Doctor of Law, Professor, Associate Professor at the Department of Public Law, Faculty of Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University;

Biloskurska Olena Valeriivna, PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Public Law, Faculty of Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University;

Vdovichena Lidiia Ivanivna, PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Public Law, Faculty of Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University;

Yushchuk Olena Ivanivna, PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Criminal Law, Faculty of Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Human rights and public governance : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2025. 772 p.

3. Discussion questions regarding the concepts of the relationship between human rights and human rights in Ukrainian legal science	424
---	-----

SECTION 23. Human rights and modern constitutional reform in Ukraine (Mudryievska L. M., Chukaeva V. O.)	434
1. New generations of human rights: pro et contra	435
2. Modern Constitutional Reform in Ukraine is the basis for the formation of an effective system of public power to ensure the rights and freedoms of man and citizen	443

SECTION 24. Investigative experiment and special knowledge in pre-trial investigation: from event reconstruction to expert opinion (Nehrebetskyi V. V.).....	457
1. Investigative experiment – a procedural method of verifying the evidence obtained.....	459
2. The role of special knowledge and a specialist in conducting an investigative experiment	461
3. Using 3-D modeling and other scientific and technical tools to record the results of an investigative experiment.....	467

SECTION 25. Overcoming Collective Trauma through Mediation: Prospects for Reconciliation (Onishchenko G. A., Fomenko A. Ye., Nesprava M. V.).....	482
1. From Collective Trauma to Reconciliation: Mediation as a Tool for Healing through Dialogue.....	483
2. The Ukrainian Experience: War, Trauma, and the Challenges of Reconciliation	486
3. International Case Studies: Overcoming Collective Trauma and Achieving Reconciliation	491

SECTION 26. Drug crime: current realities and areas of counteraction (Prodan T. V.).....	506
1. Criminological aspects of drug crime	507
2. Counteraction to drug crime	521

SECTION 27. Characteristics of Hate Speech and Hate Crimes: An International Legal Perspective (Syroid T. L.).....	537
1. International Legal Framework for Combating Hate Speech and Hate Crimes	538
2. Legal Elements of Hate Crimes	548

НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ

Продан Т. В.

ВСТУП

На сьогоднішній день Україна переживає складний переломний період, значною мірою обумовлений тривалою воєнною агресією та загальною соціально-економічною нестабільністю. В умовах зосередження основних зусиль держави на питаннях безпеки та оборони, логічним наслідком стало загострення криміногенної ситуації, зокрема зростання рівня наркозлочинності. Відповідно до аналізу статистичних даних, викладених на сайті Офісу Генерального прокурора впливає, що загальна кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень залишається значною. У 2022 році було зареєстровано 34 398 кримінальних правопорушень, у 2023 році – 39 124, а у 2024 році їх кількість зросла до 48 233. Наведені показники свідчать про тривало високий рівень наркозлочинності в Україні.

Особливе занепокоєння викликає зростання рецидивних, організованих та транснаціональних проявів, що поєднуються із залученням до кримінально протиправної діяльності неповнолітніх, безробітних та наркозалежних осіб. Все це вказує на підвищений ступінь суспільної небезпеки наркозлочинності як негативного, соціально-правового явища, що потребує розробки дієвих заходів протидії у даній сфері. У контексті такої негативної тенденції спостерігається не лише зростання рівня наркозлочинності, але й трансформація її форм: від побутового вживання та дрібного збуту до створення розгалужених кримінальних мереж, використання новітніх цифрових платформ (месенджерів, інтернет-каналів, криптовалют) і засобів конспірації. Це, в свою чергу, створює додаткові виклики для правоохоронних органів щодо здійснення ефективної протидії у цій сфері.

Таким чином, наркозлочинність у сучасних умовах набуває нових, більш загрозливих форм, що становить реальну небезпеку як для національної безпеки, так і для міжнародної безпеки загалом. А тому, доцільним буде розглянути феномен наркозлочинності в сучасному суспільстві.

1. Кримінологічні аспекти наркозлочинності

Злочинність є соціально небезпечним феноменом, що спричиняє деструктивні зміни в усіх сферах суспільного життя. Статистичні дані свідчать про стале зростання криміногенних загроз, зокрема у сфері незаконного обігу наркотичних засобів. Такі тенденції певним чином зумовлені політичною нестабільністю, соціально-економічними труднощами та воєнною агресією, що триває в Україні.

Поняття «наркозлочинність» часто вживається поряд із такими поняттями як: «злочинність у сфері наркобізнесу», «злочинність у сфері наркотизму» тощо. Серед наведених вище підходів поняття «наркозлочинність» є найширшим, оскільки охоплює всю сукупність кримінально протиправних діянь, пов'язаних з незаконним виробництвом, виготовленням, зберіганням, збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або переміщенням їх через кордон, організацією наркобізнесу тощо. Що ж варто розуміти під наркозлочинністю? На думку В.В. Василевич, під наркозлочинністю слід розглядати: «негативне, соціально-правове явище, яке тісно пов'язане з немедичним вживанням наркотиків і подальшою, хворобливою залежністю від них (наркоманією), а також протиправною поведінкою осіб, що займаються незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів (наркобізнесом, зокрема й транснаціональним) і вчиняють злочини під їх впливом»¹. Як зазначає Є.О. Гладкова, наркозлочинність – це: «складне соціальне явище, що характеризується значною кількістю факторів, що на нього впливають»². О.М. Джужа визначає наркозлочинність як: «протиправні дії щодо незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів»³. Інше трактування надають С.А. Шалгунова та О.С. Скок, які визначають наркозлочинність як «злочинність, пов'язана з незаконним обігом наркотиків (від їх вирощування чи вироблення до збуту споживачам та легалізації коштів, отриманих від збуту наркотиків)»⁴.

¹ Василевич В.В., Джужа О.М. Головні напрями розвитку сучасної кримінології. *Науковий вісник НАВС*. 2015. Вип. 1(94). С.71-81.

² Гладкова Є.О., Шербакова А.К. Феномен наркозлочинності в сучасній Україні. *Право.ua*. 2022. № 1. С. 81.

³ Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 341.

⁴ Рашевський С.П., Скок А.С., Шалгунова С.А., Шевченко Т.В. Регіональна модель запобігання наркозлочинності (За матеріалами Дніпропетровської області): Монографія / Під заг. ред. к.ю.н., доц. Шалгунової С.А. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. С. 75.

Визначаючи поняття «наркозлочинність» з позицій кримінології варто зазначити, що передусім це – негативне, соціально-правове, історично-мінливе явище, що є цілісною сукупністю кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, які вчиняються на визначеній території у конкретний період часу. Виходячи з цього, наркозлочинність – складова злочинності, яка підкоряється її загальним закономірностям та змінам.

Оскільки підґрунтям наркозлочинності є кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, які передбачені Розділом XIII Кримінального кодексу України (далі – КК України)⁵, необхідно визначити, що слід розуміти під цими термінами.

Так, відповідно до Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» під наркотичними засобами розуміються – «речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»⁶. Під психотропними речовинами визначено, що це – «речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»⁷. Під аналогами наркотичних засобів і психотропних речовин встановлено, що це – «заборонені до обігу на території України речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють»⁸. Під прекурсорами наркотичних засобів і психотропних речовин визначено – «речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»⁹.

Також необхідно визначити, що розуміється під Переліком наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Перелік –

⁵ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.05.2025 р.).

⁶ Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15 грудня 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.05.2025 р.).

⁷ Там само.

⁸ Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15 грудня 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.05.2025 р.).

⁹ Там само.

«згруповані у списки наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин, включені до таблиць I-IV згідно із законодавством України та міжнародними договорами України»¹⁰.

Окрім цього, необхідно звернути увагу, що з терміном наркозлочинність тісно пов'язаний термін «наркаторгівля». Наркаторгівля – незаконна діяльність, пов'язана з обігом заборонених наркотичних речовин, яка становить один із наймасштабніших напрямів кримінального бізнесу з багатомільйонними оборотами. Вона проникає в різні сфери, зокрема й у стратегічні галузі економіки, що свідчить про те, що замість сприяння економічному зростанню, організована наркозлочинність поглиблює відсталість і стагнацію економічного розвитку. Своєю чергою, економічна нестабільність негативно впливає на прогрес усіх інших сфер суспільного життя та на рівень добробуту громадян. Відповідно питання легалізації вживання, зберігання, виробництва та передачі наркотичних засобів залишається однією із найсуперечливіших тем у сучасній наркополітиці.

Як бачимо наркозлочинність є складним та багатоаспектним соціально-правовим явищем, що охоплює всю сукупність кримінально караних діянь, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Дане явище тісно пов'язане з іншими поняттями, зокрема «наркобізнес», «наркаторгівля», однак саме термін «наркозлочинність» найбільш повно відображає його зміст та охоплює ширший обсяг.

Враховуючи вищевикладене, можна виділити характерні ознаки для даного негативного явища, зокрема:

- наркозлочинності притаманна така ознака як самовідтворення;
- характеризується надвисоким нелегальними прибутком;
- є складовою організованої або професійної злочинності;
- має транскордонний характер;
- характеризується високим рівнем латентності;
- характеризується масштабністю незаконних дій з наркотичними засобами та психотропними речовинами;
- забезпечує використання розгалуженої системи технологій щодо збуту наркотичних засобів (Telegram-канали, платформи Darknet тощо).

Звідси випливає, що наркозлочинність як специфічна форма кримінально протиправної діяльності, характеризується системністю, високим рівнем латентності та здатністю до відтворення у нових формах. Її надприбутковість та широке розповсюдження становлять

¹⁰ Там само.

серйозну загрозу як для правоохоронних органів, так і суспільства в цілому.

Варто зазначити, що в науковій літературі є досить багато підходів до класифікації наркозлочинності. Зокрема, наведемо деякі з них:

- залежно від суб'єкта вчинення:
- неповнолітні;
- наркозалежні;
- члени організованих груп.
- залежно від сфери розповсюдження:
- реальний простір: вуличний продаж, закладки;
- віртуальний простір: онлайн-продаж в мережі Інтернет.
- за сферою дії:
- регіональна наркозлочинність;
- національна наркозлочинність;
- транснаціональна наркозлочинність.

Також однією із класифікацій на яку варто звернути увагу, є класифікація наркозлочинності залежно від мотиву та способу вчинення. Зокрема, її можна поділити на 3 групи¹¹:

- Першу, найбільш чисельну за кількістю складають кримінальні правопорушення, що вчиняються у сфері обігу наркотичних засобів. Ці правопорушення поділяються на дві категорії:

- ті, що пов'язані із особистим вживанням наркотичних засобів;
- та ті, що стосуються їх розповсюдження, у тому числі із отриманням прибутку в результаті такої діяльності.

- Другу групу складають кримінальні правопорушення, що вчиняються у загальнокримінальний спосіб (грабїж, крадіжка, шахрайство тощо) з метою заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами для їх вживання або поширення.

- Третю групу складають кримінальні правопорушення, що вчиняються під безпосереднім впливом наркотичних засобів на психічний стан особи, у тому числі у стані наркотичного сп'яніння або стану абстиненції.

- Четверту групу складають кримінальні правопорушення, зумовлені віктимною поведінкою наркозалежних.

Як вище ми зазначали, кримінальна відповідальність за вчинення наркозлочинів регулюється Розділом XIII: «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» КК України. Дані кримінальні

¹¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : У 3 кн. Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів К. : Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. С. 427.

правопорушення умовно можна класифікувати на такі групи: виготовлення, перевезення, зберігання, пересилання без мети збуту; збут, виробництво, зберігання з метою збуту, контрабанда; незаконне виробництво або виготовлення прекурсорів; незаконне вживання та організація місць для вживання, незаконне введення в організм, схилення до вживання; викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів.

З огляду на вищевикладене, зазначимо, що різноманітність підходів до класифікації наркозлочинності свідчить про складну, багатофакторну природу цього явища, яке пронизує різні сфери суспільного життя.

Таким чином, наркозлочинність знаходить свій прояв у багатьох сферах суспільного життя і з кожним днем наркозлочини отримують все більшу поширеність, їх різновидів стає все більше та відповідно шляхи протидії ускладнюються. Адже, для кожного нового наркозлочину необхідно підбирати нові методи боротьби, що викликає певні труднощі.

Аналіз наркозлочинності неможливий без з'ясування її актуального стану. Адже, без такого аналізу не можливо отримати повне уявлення про масштаби, характер і тенденції цього явища, що, своєю чергою, ускладнює розробку ефективних заходів протидії.

Стан наркозлочинності частково у своїх працях висвітлювали такі вчені як: А.В. Андрушко, І.Г. Богатирьов, В.В. Василевич, Є.О. Гладкова, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, С.Г. Кулик, С.С. Шрамко та інші.

З метою здійснення аналізу стану наркозлочинності доцільно уточнити, що саме охоплює поняття «стан злочинності». Ми поділяємо наукову думку О.Г. Фролової, яка зазначає, що – це «кількісно-якісна характеристика злочинності, що має комплексний характер і визначається рівнем, структурою, динамікою, коефіцієнтом та іншими показниками злочинності та дозволяє комплексно характеризувати злочинність як у абсолютних, так і у відносних одиницях виміру у визначений період часу і на відомій території у певному регіоні або державі»¹².

Емпіричною базою дослідження стали: 1) статистичні дані Офісу Генерального прокурора за період 2022-2024 років; 2) 375 вироків у кримінальних провадженнях, пов'язаних із наркозлочинами за період 2022-2024 років.

¹² Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів). Навчальний посібник. К. : «АртЕк», 1997. 208 с.

В останні роки наркозлочинність в Україні набуває дедалі масштабнішого характеру, що супроводжується серйозними соціальними, правовими та медичними наслідками. Так, кількість кримінальних правопорушень у сфері наркозлочинності постійно зростає. Зокрема, відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора впливає, що рівень наркозлочинності протягом досліджуваного періоду є досить значним. В цілому за період 3 роки даний показник характеризується поступовим збільшенням загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень з 34 398 до 48 233 (+40% порівняно з 2022 роком). Відповідно, це свідчить про швидкий темп зростання, а саме – на 23% порівняно з 2023 роком та – на 13,8% порівняно з 2022 роком, кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у даній сфері (табл. 1)¹³. З вищевикладеного випливає, що спостерігається негативна тенденція, а саме зростання рівня й динаміки даного виду злочинності.

Таблиця 1

Рівень та динаміка наркозлочинності за період 2022-2024 рр.

Роки	2022	2023	2024
Всього зареєстровано наркозлочинів	34 398	39 124	48 233
Динаміка наркозлочинності у % до попереднього року	-	+13,8%	+23%
Динаміка наркозлочинності у % (базисний метод)	-	+13,8%	+40%

На нашу думку, рівень наркозлочинності, який розглядається протягом аналізованого періоду не повною мірою відображає стан даного виду злочинності, оскільки, як вище ми зазначали, наркозлочинність характеризується досить високим рівнем латентності, що створює серйозні виклики для правоохоронних органів та суспільства загалом.

Досліджуючи структуру наркозлочинності протягом 2022-2024 років (табл. 2)¹⁴, ми спостерігаємо, що найбільше було зареєстровано кримінальних правопорушень, які передбачені ст. 307 та ст. 309 КК України.

¹³ Офіс Генерального прокурора. URL : <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.06.2025 р.)

¹⁴ Там само.

Таблиця 2

Структура наркозлочинності за період 2022-2024 рр.

Роки	2022	2023	2024
Ст. 305 КК України: «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів» (%)	0,1	0,3	0,4
Ст. 306 КК України: «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів» (%)	1	0,1	0,1
Ст. 307 КК України: «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» (%)	29,5	36,5	36,5
Ст. 308 КК України: «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (%)	0,9	3,4	11
Ст. 309 КК України: «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту» (%)	58,5	51,5	42,8
Ст. 310 КК України: «Посів або вирощування снотворного маку чи конопель» (%)	4,9	2,6	1,8
Ст. 311 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів» (%)	0,8	0,8	0,6
Ст. 313 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням» (%)	0,2	0,2	0,1
Ст. 315 КК України «Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» (%)	0,02	0,03	0,02
Ст. 317 КК України «Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» (%)	0,6	1,1	2
Ст. 318 КК України «Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів» (%)	0,03	0,6	2,4
Ст. 319 КК України «Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин» (%)	2,3	1	0,03
Ст. 320 КК України «Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» (%)	0,5	0,1	0,8
Інші види кримінальних правопорушень (%)	0,65	1,77	1,85

Їх частка була найбільшою протягом всього аналізованого періоду, хоча її розмір постійно коливався. У 2022 році їх частка складала 29,5% та 58,5%. У подальші роки частка кримінального правопорушення, передбаченого ст. 307 КК України збільшилась та станом на 2024 рік складала 36,5%, а частка кримінально протиправного діяння, передбаченого ст. 309 КК України – навпаки зменшилась та складала 42,8% у 2024 році. Водночас, враховуючи отримані дані ми робимо висновок, що суттєво збільшилась частка кримінальних правопорушень, передбачених ст. 308 та ст. 318 КК України (з 0,9% у 2022 році до 11% у 2024 році та з 0,03% у 2022 році до 2,4 у 2024 році відповідно). Також, необхідно відмітити, що спостерігається зменшення частки кримінально протиправних діянь, передбачених ст. 310 КК України (з 4,9% у 2022 році до 1,8% у 2024 році) та ст. 319 КК України (з 2,3% у 2022 році до 0,03% у 2024 році). Варто підкреслити й те, що найменш чисельною у структурі наркозлочинності є частка кримінально протиправних діянь, передбачених ст. 315 КК України, вчинених наркозлочинцями у загальній кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень вказаної категорії. Питома вага кримінально протиправного діяння, передбаченого ст. 315 КК України як у 2022 році, так і у 2024 році була незмінною та складала 0,02%.

Отже, аналізуючи зміни в структурі наркозлочинності протягом 2022-2024 років ми спостерігаємо дві тенденції. Позитивна тенденція – зниження кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 309 КК України, ст. 310 КК України та ст. 311 КК України та негативна тенденція – збільшення кількості зареєстрованих кримінально протиправних діянь, передбачених ст. 307 КК України.

Крім того, варто зазначити, що частка наркозлочинності у загальній структурі злочинності є значною, що свідчить про те, що цей вид злочинності залишається гострою формою вираження суспільної небезпечності та вимагає дієвих механізмів щодо зменшення його прояву. Так, у 2022 році у загальній структурі злочинності частка наркозлочинності складала 9,5%, у 2023 році – 8,2%, а у 2024 році – 9,8% відповідно (табл. 3)¹⁵. Загалом, ми спостерігаємо негативну тенденцію, оскільки рівень наркозлочинності у загальній структурі злочинності зростає.

¹⁵ Офіс Генерального прокурора. URL : <https://new.gp.gov.ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.06.2025 р.)

Таблиця 3

**Структура наркозлочинності у загальній структурі злочинності
за період 2022-2024 рр.**

Роки	2022	2023	2024
Всього зареєстровано кримінальних правопорушень	36 2636	47 5595	49 2479
Всього зареєстровано наркозлочинності	34 398	39 124	48 233
Питома вага наркозлочинності (%)	9,5	8,2	9,8

Крім вище проаналізованого, ми розглянемо структуру наркозлочинності за ступенем суспільної небезпеки. Аналізуючи відповідну структуру злочинності протягом 2022-2024 років (табл. 4)¹⁶, ми простежуємо, що найбільше наркозлочинці вчиняли кримінальні проступки, за винятком 2024 року.

Таблиця 4

**Структура наркозлочинності за ступенем суспільної небезпеки
за період 2022-2024 рр.**

Роки	2022	2023	2024
Кримінальні проступки (%)	54,4%	44,6%	36%
Нетяжкі злочини (%)	11%	11,8%	12,5%
Тяжкі злочини (%)	30,6%	37,8%	45%
Особливо тяжкі злочини (%)	4%	5,8%	6,5%

Частка даних кримінальних проступків протягом аналізованого періоду є досить значною та складає на кінець досліджуваного періоду 36%. Водночас, частка кримінальних проступків у 2024 році є меншою, ніж частка тяжких злочинів. Так, протягом аналізованого періоду спостерігається збільшення частки тяжких злочинів (45%). Окрім цього, ще й збільшилась як частка особливо тяжких злочинів (6,5%), так і частка нетяжких злочинів (12,5%).

Варто зазначити, що такий показник як «географія» ми будемо аналізувати за допомогою вироків у кримінальних провадженнях (вибірка – 375 кримінальних проваджень), пов'язаних із наркозлочинами. Це зумовлено тим, що дані статистичної звітності Офісу Генерального прокурора не містять інформації про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень у областях України. Тому, для того, щоб детальніше проаналізувати стан наркозлочинності нам необхідно дослідити вирокі кримінальних проваджень, що знаходяться на порталі Єдиного державного реєстру судових рішень.

¹⁶ Офіс Генерального прокурора. URL : <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.06.2025 р.)

На основі проведеного аналізу отриманих даних можна дійти висновку, що рівень кількості аналізованих кримінальних проваджень, пов'язаних із наркозлочинами залежно від області варіюється. В одних областях даний показник суттєво зріс, в інших – навпаки зменшився, а в деяких залишився на минулорічному рівні (рис. 1)¹⁷.

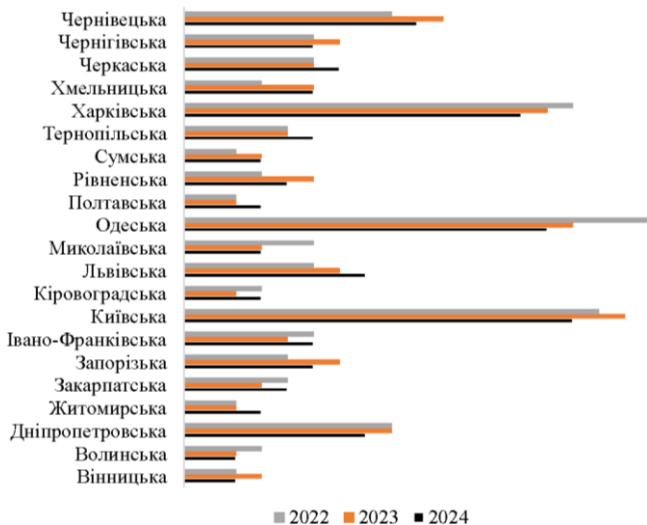

Рис. 1. Рівень наркозлочинності у областях України (2022-2024 рр.)

У 2024 році даний показник найбільше зріс у Черкаській, Тернопільській, Львівській та Полтавській областях. Натомість, в Київській, Одеській, Чернігівській та Чернівецькій областях кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних з наркозлочинами зменшилась. Однак, попри зменшення рівня кількості кримінальних правопорушень у даній сфері, найбільший показник порівняно з іншими областями залишається все ж таки у Київській, Одеській, Харківській та Чернівецькій областях.

Узагальнюючи вищевикладене, ми приходимо до висновку, що протягом аналізованого періоду спостерігається швидкий темп зростання наркозлочинності (+40%). Крім того, ми спостерігаємо й

¹⁷ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2025 р.).

збільшення частки даного виду злочинності у загальній структурі всієї злочинності. До того ж, зросла й динаміка тяжких наркозлочинів (45%). Загалом, ми спостерігаємо негативну кримінологічну картину, оскільки наркозлочинність набирає обертів та стає все більш суспільно небезпечним явищем.

Крім стану наркозлочинності, необхідно дослідити особистість наркозлочинця, адже аналіз структури особистості дозволить виокремити низку характерних рис за допомогою яких можна сформувати кримінологічний портрет особи наркозлочинця, який в подальшому може слугувати для розроблення дієвих заходів протидії.

Поняття «структура» застосовується до особи в його буквальному значенні – як єдність елементів їх взаємозв'язків та цілого¹⁸. Варто зазначити, що найбільш усталеною позицією, яка сформувалася у кримінології є позиція, відповідно до якої виділяються наступні ознаки при характеристиці особи злочинця: соціально-демографічні; соціально-рольові; морально-психологічні та кримінально-правові. Вказані групи ознак у своїй сукупності складають структуру особи злочинця.

Відповідно до даних статистичної звітності Офісу Генерального прокурора за період 2022-2024 років встановлено, що в переважній більшості особи, які вчиняли наркозлочини – це особи чоловічої статі (92%). Що стосується вікового діапазону, то найбільша частка припадає на осіб віком від 29-39 років (42%). Другою за величиною є вікова група – 40-54 років (28%), на третьому місці – особи віком від 18-24 років (26%). Далі йдуть групи 50-59 років (2%) та понад 60 років (1,4%), а найменшу частку становлять особи віком 14-17 років (0,6%)¹⁹. Крім того, за громадянською приналежністю абсолютну більшість осіб становлять громадяни України (99,2%).

За рівнем освіти, переважна більшість осіб, які вчинили наркозлочини, мають базову середню або профільну середню освіту (70%). Значну частку також становлять особи, які на момент вчинення кримінального правопорушення мали професійну (професійно-технічну) освіту (17%) та найменшу частку становлять особи, які мали вищу або фахову передвищу освіту – 13%. За сімейним станом – це неодружені (67%) або одружені, але такі, що з родиною не проживають

¹⁸ Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 106.

¹⁹ Офіс Генерального прокурора. URL : <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.06.2025 р.)

(25%)²⁰. Крім того, 15% осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у даній сфері на момент вчинення перебували у стані сп'яніння.

Окрім цього, аналіз статистичних даних показав, що особи, які вчинили наркозлочини на момент вчинення кримінально протиправного діяння були працездатними, але не працювали і не навчалися (75%); особи, що офіційно були зареєстровані як безробітні – 3%. Отже, можемо спостерігати, що професійна зайнятість осіб тісно пов'язана з рівнем їхньої освіти. Аналізуючи цей взаємозв'язок, можна дійти висновку, що недостатній рівень освіти негативно вплинув на формування правосвідомості та процес соціалізації, що в певній мірі стало чинником, який сприяв виникненню девіантної поведінки.

У структурі морально-психологічних властивостей особистості наркозлочинців переважають: порушення емоційно-вольової сфери, відсутність здатності до співпереживання, послаблення почуття сорому, викривлена система життєвих цінностей, жорстокість, виражений цинізм тощо. Їх умовно можна поділити на дві категорії осіб: перша категорія – це особи, які вживають наркотичні засоби та друга категорія – це особи, які займаються наркобізнесом. Що стосується першої категорії, то їм притаманні такі властивості як: спустошення, емоційна деградація, обмеженість інтелектуальних здібностей, послаблення її вольової сфери. Інша категорія, навпаки, характеризується такими рисами, як: організаційні здібності, високий інтелектуальний рівень, здатність впливати на інших, впевненість у власній перевазі, відсутність вміння до співпереживання, спритність, жорстокість, вміння знаходити та переконувати потенційних «клієнтів»²¹.

Кримінально-правові властивості передбачають, що ¼ осіб, які вчинили наркозлочини вже раніше притягувалися до кримінальної відповідальності (25%). Окрім цього, 15% осіб вчинили кримінальні правопорушення у даній сфері під час не погашеної та не знятої судимості²². Стосовно мотивів вчинення, то на наш погляд, доцільно виокремити: корисливий мотив (отримання матеріальної вигоди від виготовлення, зберігання, збуту наркотичних засобів), особистий мотив (залежність осіб, які вживають наркотичні засоби), помста, самоствердження тощо.

²⁰ Там само.

²¹ Пономаренко Ю.Г. Кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері незаконного наркообігу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2004. С. 92.

²² Офіс Генерального прокурора. URL : <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.06.2025 р.)

Враховуючи вищевикладене, залежно від кримінально протиправної діяльності у сфері наркозлочинності, можна виокремити таку класифікацію наркозлочинців:²³

- виробники наркотичної сировини та наркотичних засобів (особи, які займаються культивуванням наркомістких культур; медичні працівники, займаються виготовленням наркотичних засобів у підпільних лабораторіях; працівники медичних наукових лабораторій, організацій, підприємств, які є дотичними до легального контрольованого обігу наркотичних засобів);

- споживачі наркотичних засобів (особи, які відбувають покарання у місцях несвободи; особи, які періодично вживають наркотичні засоби; залежні особи; представники шоу-бізнесу, творчої інтелігенції);

- викрадачі наркотичних засобів (особи, що мають доступ до готових наркотичних препаратів або сировини для їх виготовлення (зокрема, працівники хімічно-фармацевтичних підприємств, аптечних баз));

- скупники та збувальники наркотичних засобів (особи, для яких характерна наявність кримінально протиправного досвіду, у тому числі з виготовлення та збуту наркотичних засобів, розгалуженість кримінальних зв'язків, їх транснаціональний характер);

- перевізники наркотичних засобів (посередники між виробниками та збувальниками, «кур'єри», «закладчики»);

- утримувачі наркопритонів (особи, які дотичні до наркозалежних та раніше засуджених осіб);

- випадкові наркозлочинці (особи, які вчинили вперше діяння, пов'язане із наркозлочином, всупереч своїй позитивній характеристиці);

- кришувальники наркозлочинності у «білих комірцях» (представники органів державної влади, працівники правоохоронних органів);

- керівники транснаціональних злочинних організацій, що займаються наркобізнесом («наркокартелів»).

Також можна виділити менш розгалужену класифікацію, залежно від ступеня суспільної небезпечності вчиненого кримінального правопорушення та рівня, який займає така особа в кримінальній

²³ Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 354.

ієрархії. Відповідно до цієї класифікації осіб поділяють на чотири категорії:²⁴

- перша категорія – наркозлочинці найвищого рівня. До цієї групи належать особи, які займаються організацією наркобізнесу на рівні всього регіону.

- друга категорія – наркозлочинці середньої ланки. Це особи, які виконують організаторські функції в межах окремого району або населеного пункту, а також координують діяльність усіх об'єктів, задіяних у збуті наркотичних засобів.

- третя категорія – наркозлочинці нижчого рівня. До цієї групи входять особи, які займаються реалізацією наркотичних засобів кустарного виробництва або нижчої якості.

- четверта категорія – наркозлочинці, які одночасно є споживачами наркотичних засобів.

Узагальнюючи вищевикладене, можна виділити таку типологію наркозлочинців:²⁵

- наркоділки, які очолюють організовані групи чи інші формування та їх найближче оточення. Їм притаманні риси, характерні для лідерів інших організованих злочинних угруповань, зокрема жорстокість, авторитарний стиль управління, організаторські здібності, впевненість у безкарності.

- рядові учасники злочинних груп. Їм притаманні такі риси як: егоїзм, жадібність, відсутність співчуття до жертв, готовність до вирішення конфліктів шляхом застосування фізичного насильства.

- особи, які вирощують наркотикомісткі рослини. Їх особисті якості, як правило, не пов'язані з криміналізацією.

- особи, які збирають дикорослі наркотикомісткі рослини. Виокремлюють три групи: професіонали (особи, для яких це є промислом – корисливий мотив); випадкові (особи, які опинилися «з компанією» керуючись цікавістю); наркозалежні (особи, які систематично вживають наркотичні засоби).

- збувальники-професіонали (особи, орієнтовані виключно на отримання прибутку). Для них характерні такі риси як: наполегливість,

²⁴ Рашевський С.П. Класифікація особи наркозлочинця. URL : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/174_177_KlasifikatsIya%20osobi%20narkozlochintsya.pdf (дата звернення: 10.06.2025 р.)

²⁵ Пшеничний В.Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні (кримінологічна та кримінально-правова характеристика) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. К., 2005. 19 с.; Криштор С.В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, який вчиняє злочину сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). С. 498-502.

спритність, прагнення встановити взаємовигідні зв'язки як серед кримінального світу, так і серед працівників правоохоронних органів.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що особа наркозлочинця є складним, багатогранним явищем, структура якого охоплює соціально-демографічні, морально-психологічні, соціально-рольові та кримінально-правові характеристики. Аналіз статистичних даних свідчить про переважання серед наркозлочинців осіб чоловічої статі, які є працездатними та мають низький рівень освіти. Все це вказує на низький рівень соціалізації та девіантну форму поведінки. Крім того, на основі проведеного аналізу простежується чітка диференціація наркозлочинців за типами кримінально протиправної діяльності – від споживачів до організаторів транснаціональних злочинних організацій. Відповідна класифікація дозволяє більш точно визначити специфіку мотивації та поведінкові особливості кожної категорії, що, в свою чергу, є важливою умовою для розроблення ефективних шляхів протидії наркозлочинності.

2. Протидія наркозлочинності

Наркозлочинність як особлива форма кримінально протиправної діяльності вирізняється системністю, високим рівнем латентності та здатністю до самовідтворення. Її надприбутковий характер та масштабність створюють серйозні виклики для правоохоронних органів та суспільства загалом. Сучасні технології, які активно використовуються у процесах збуту наркотичних засобів та психотропних речовин лише посилюють загрозу та вимагають нових підходів у сфері протидії цьому негативному явищу.

Поняття «протидія злочинності» охоплює складне соціально-правове явище, що поєднує в собі як теоретичні засади, так і практичні підходи до здійснення особливої форми соціального управління. В ньому відображаються як державні, так і громадські ініціативи, а також діяльність правоохоронних органів, спрямована на запобігання вчиненню кримінальних правопорушень та реагування на їх вчинення. Протидія кримінально протиправним проявам відбувається на різних рівнях життєдіяльності суспільства²⁶. О.М. Бандурка та О.М. Литвинов визначають протидію злочинності: «як особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих

²⁶ Куц В. Загальна характеристика механізму протидії злочинності та його понятійного апарату. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*. Донецьк: Норд Комп'ютер, 2009. С. 12-15.

громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до соціально толерантного рівня»²⁷. Ми підтримуємо думку вчених, оскільки механізм протидії повинен бути спрямований, в першу чергу, на знищення детермінантів злочинності, а вже потім – на роботу із їх жертвою – злочинцем. З вищевикладеного, ми можемо зробити висновок, що протидія наркозлочинності – це багаторівнева система взаємодії державних та громадських органів, діяльність яких спрямована на попередження, усунення, нейтралізацію причин та умов наркозлочинності та корекцію осіб, що вчинили наркозлочини.

Досліджуючи питання протидії наркозлочинності необхідно перш за все визначити коло суб'єктів, що здійснюють діяльність у цій сфері. Так, Б.А. Підгорний, залежно від характеру повноважень, суб'єктів протидії наркозлочинності поділяє на три основні групи: «перша група – це органи загальної компетенції, які мають широкі управлінські функції та визначають стратегічні напрями політики у цій сфері (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації); друга група – це органи спеціальної компетенції, для яких протидія наркозлочинності є основним завданням (Національна поліція України, Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора, Державна митна служба України, міжнародні органи та установи тощо) та третя група – це суб'єкти змішаної компетенції, які, поряд з іншими функціями, здійснюють заходи з протидії наркозлочинності (Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, громадські організації)»²⁸. Іншу класифікацію надає А.М. Волошук, який серед суб'єктів протидії виокремлює: «міжнародні організації, міжвідомчі координаційні структури, правоохоронні органи, судові інституції, заклади охорони здоров'я та соціального забезпечення, громадські об'єднання, а також інші органи, що беруть участь у боротьбі з незаконним обігом наркотичних речовин»²⁹. На нашу думку, більш усталеною практикою, яка сформувалася у кримінології та використовується є поділ суб'єктів

²⁷ Бандурка О.М., Литвинов О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Х. 2011. С. 45.

²⁸ Підгорний Б.А. Адміністрування протидії незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук. Харків, 2016. С. 8.

²⁹ Волошук А.М. Державно-правова політика протидії незаконному обігу наркотиків в Україні : монографія. Одеса : ОДУВС, 2012. С. 156.

протидії наркозлочинності на три групи залежно від характеру їх повноважень.

Враховуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що протидія злочинності здійснюється на декількох рівнях: загально-державному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях. Загально-державний рівень забезпечує можливість комплексного підходу до вирішення цієї проблеми шляхом прийняття відповідних нормативно-правових документів. Зокрема, нормативно-правову базу у даній сфері складають: Конституція України; Єдина Конвенція ООН про наркотичні засоби; Конвенція ООН про психотропні речовини; Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності; Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори»; Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»; Закон України «Про протидію наркоманії»; Кримінальний кодекс України; постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» та інші нормативно-правові акти України.

Одним із ключових документів у протидії наркозлочинності на міжнародному рівні є Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, яка була прийнята 20 грудня 1988 року. Метою даної Конвенції є «сприяння співробітництву між Сторонами з тим, щоб вони могли більш ефективно вирішувати різноманітні проблеми незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, що мають міжнародний характер»³⁰. Основними завданнями даної Конвенції є: посилення криміналізації незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів; уніфікація кримінального законодавства країн-учасниць у сфері протидії наркозлочинності; полегшення міжнародної правової допомоги у розслідуванні наркозлочинів.

Додатковим інструментом боротьби з наркозлочинами стала Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка була прийнята 15 листопада 2000 року. Метою даної Конвенції є «усунення законодавчих прогалів у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, зокрема обігу

³⁰ Конвенція ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин» від 20 грудня 1988 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 15.06.2025 р.)

наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»³¹.

Вище наведені міжнародно-правові акти мають знаходити своє втілення крізь призму національних механізмів, зокрема шляхом реалізації превентивних заходів та організаційних дій, спрямованих на подолання цього негативного соціального явища. Заходи щодо протидії наркозлочинності необхідно здійснювати на основі єдиної державної політики, основною метою якої повинна бути превенція збільшення обсягів незаконного споживання й обігу наркотичних засобів. Відповідно до цього в Україні прийнята «Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року». Одними із цілей даної Стратегії є: «протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів; зменшення пропозицій таких засобів та речовин, які знаходяться у незаконному обігу; зменшення кількості доступних на нелегальному ринку психоактивних речовин; попередження витоку наркотичних лікарських засобів через впровадження ефективних заходів державного регулювання та контролю; недопущення обігу аналогів або нових психоактивних речовин; зміцнення кадрового потенціалу правоохоронних органів»³². Для досягнення зазначеної мети дана Стратегія базується на таких стратегічних пріоритетах: «профілактика вживання психоактивних речовин, без медичних показань та підвищення поінформованості населення (запобігання зловживанню, підвищення обізнаності про шкідливий вплив наркотичних засобів); підвищення рівня громадської безпеки (спрямованість на протидію організованій наркозлочинності, відмиванню коштів та на активізацію з виявлення каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів); припинення незаконного виробництва та переробки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; забезпечення прав на лікування та профілактику осіб з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин, які перебувають в установах відбування покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби; вдосконалення нормативно-правових актів України шляхом розробки, узгодження і внесення змін,

³¹ Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 200 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 13.06.2025 р.)

³² Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року : Розпорядження КМУ від 2021 року. URL : <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%BE%D0%B1%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/2021/05/18/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf> (дата звернення: 13.06.2025 р.)

необхідних для ефективного виконання завдань визначених цією Стратегією»³³.

Основний напрям протидії наркозлочинності здійснюється на спеціально-кримінологічному рівні. Так, відповідно до Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в Україні здійснюють: «Національна поліція, Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах захисту державного кордону, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу та інші органи виконавчої влади в межах наданих їм законом повноважень»³⁴.

Національна поліція України відіграє ключову роль у системі органів кримінальної юстиції, яка здійснює протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. Її діяльність охоплює як превентивні, так і оперативно-розшукові, слідчі функції, спрямовані на виявлення та розслідування наркозлочинів. Основним структурним підрозділом, який здійснює протидію наркозлочинності є Управління боротьби з наркозлочинністю (у складі кримінальної поліції). Основними напрямками діяльності є: виявлення та припинення кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, зокрема викриття нарколабораторій, викриття каналів розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин тощо; проведення оперативно-розшукових заходів: здійснення негласних слідчих дій, моніторинг продажів наркотичних засобів через мережу Інтернет; проведення профілактичної діяльності серед населення щодо шкідливості вживання психоактивних речовин; здійснення контролю за легальним обігом наркотичних засобів з метою недопущення їх витоку у нелегальний обіг; проведення спеціальних операцій з виявлення наркозлочинних груп, їх зв'язків та джерел фінансування; участь у міжвідомчій взаємодії з іншими органами, які здійснюють протидію наркозлочинності.

Крім того, варто зазначити, що протидію наркозлочинності здійснює Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності. Її основними повноваженнями є: «бере

³³ Там само.

³⁴ Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лютого 1995 року. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.06.2025 р.)

участь у розробленні та внесенні пропозицій щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності, політичних та стратегічних цілей, принципів і напрямків її розвитку; вносить пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері протидії наркозлочинності; здійснює аналіз галузевих проблем щодо формування та реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності, за його результатами розробляє пропозиції стосовно спрямування та координації діяльності Національної поліції України в цій сфері; бере участь у проведенні наукових, аналітичних, кримінологічних, соціологічних досліджень стану протидії наркозлочинності; здійснює систематичний аналіз діяльності Національної поліції України у сфері протидії наркозлочинності; здійснює комплексний аналіз тенденцій та динаміки у сфері протидії наркозлочинності, вивчення суспільно-політичних, соціально-економічних, демографічних та інших факторів, що мають на неї суттєвий вплив, а також причини та умови їх виникнення»³⁵. Відповідно, для реалізації поставлених функцій основними завданнями є: сприяння розвитку міжнародної співпраці у сфері боротьби транснаціональною та організованою наркозлочинністю, а також забезпечення ефективної взаємодії у цьому напрямі; проведення аналізу та впровадження передового міжнародного та національного досвіду з виявлення, документування та припинення фактів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин.

Іншим суб'єктом протидії наркозлочинності є Служба безпеки України, яка відіграє ключову роль у протидії наркозлочинності в аспекті боротьби з транснаціональними злочинними організаціями, організованими групами. Основними напрямками діяльності є: виявлення, попередження та припинення діяльності організованих злочинних груп; здійснення контролю за переміщенням наркотичних засобів через державний кордон; участь у міжнародній співпраці, зокрема з Інтерполом та Європолом; забезпечення механізму протидії наркозлочинності у використанні фінансових потоків, пов'язаних із наркобізнесом, у фінансуванні тероризму тощо.

Ще одним важливим суб'єктом у системі протидії наркозлочинності є Офіс Генерального прокурора. Його діяльність спрямована на забезпечення узгодженості дій усіх правоохоронних органів у протидії наркозлочинності. Його основними функціями є: процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень,

³⁵ Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності. URL : <https://mvs.gov.ua/activity/protidiya-narkozlocinnosti> (дата звернення: 16.06.2025 р.)

пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин; підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин; координація діяльності правоохоронних органів у сфері протидії наркозлочинності через розроблення спільних заходів та стратегій; збір та публікація офіційної статистичної звітності щодо кількості вчинених кримінальних правопорушень у виді незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, що є основою для подальшого аналізу, наукових досліджень та вдосконалення державної політики у цій сфері³⁶.

Також важливими суб'єктами у протидії наркозлочинності є Державна митна служба України та Державна прикордонна служба України. Саме на ці органи покладається обов'язок виявлення та припинення спроб переміщення через державний кордон наркотичних засобів та психотропних речовин. Зокрема, до основних завдань Державної митної служби належить: моніторинг ситуації у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів; контроль за переміщенням товарів, речовин, транспортних засобів; виявляє факти прихованого ввезення чи вивезення наркотичних засобів та психотропних речовин; забезпечує взаємодію з правоохоронними органами та митними органами інших країн; постійно вдосконалює систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації своїх працівників з питань протидії наркозлочинності; бере участь у міжнародних операціях щодо протидії наркозлочинності; здійснює комплексні оперативно-профілактичні операції під умовною назвою «Канал», які спрямовані на перекриття міжнародних маршрутів контрабандного ввезення наркотичних засобів, психотропних речовин в Україну та їх транзитного переміщення територією держави³⁷. Відтак, до найпоширеніших методів виявлення незаконного переміщення через державний кордон належить: митний огляд, перевірка митних та супровідних документів, експрес-аналіз речовин, матеріалів, предметів тощо.

До основних завдань Державної прикордонної служби України належать: виявлення фактів незаконного переміщення через державний кордон наркотичних засобів, психотропних речовин; здійснення оперативно-розшукових та спеціальних заходів; здійснення спільних

³⁶ Офіс Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/funkciyi-prokuraturi> (дата звернення: 16.06.2025 р.)

³⁷ Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 16.06.2025 р.)

операцій з правоохоронними органами; виконання інформаційно-аналітичної роботи з вивчення потенційних загроз контрабанди наркозлочинності; бере участь у міжнародних антинаркотичних операціях³⁸.

Необхідно зазначити, що суб'єкти протидії наркозлочинності тісно співпрацюють з іноземними країнами в рамках міжнародних організацій та проєктів. Зокрема, одними з них є:

- DEA (Управління боротьби з наркотиками Міністерства юстиції США);

- INL (Бюро з міжнародних питань у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків та правоохоронних питань Державного департаменту США);

- EUROPOL в рамках реалізації проєкту EMPACT (Європейська багатопрофільна платформа проти злочинних загроз);

- UNODC (Управління ООН з наркотиків та злочинності).

EMPACT (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats) – запроваджує комплексний підхід до внутрішньої безпеки ЄС, що включає заходи, що охоплюють різні аспекти: від контролю на зовнішніх кордонах, співпраці поліції, митниці та судової влади до управління інформацією, інновацій, навчання, профілактики та зовнішнього виміру внутрішньої безпеки.

EMPACT має чітку методологію для встановлення, впровадження та оцінки пріоритетів у боротьбі з організованою та серйозною міжнародною злочинністю. Вона спрямована на узгоджене та методологічне вирішення найважливіших загроз, що стоять перед ЄС, шляхом вдосконалення та поглиблення співпраці між відповідними службами держав-членів, установами та агентствами ЄС та агентствами ЄС, а також третіми країнами й міжнародними організаціями. Відповідно одними із напрямів діяльності є: виявлення злочинних мереж, що діють в ЄС, таких як: мафіозні, етнічні, сімейні організації та інші структуровані мережі, а також осіб, які відіграють ключову роль у цих мережах; виявлення та припинення злочинних мереж, причетних до оптової торгівлі канабісом, кокаїном та героїном до ЄС; боротьба зі злочинними мережами, причетними до вирощування, виробництва, переробки та розповсюдження канабісу, кокаїну та героїну в ЄС; виявлення та боротьба зі злочинними мережами, причетними до виробництва та глобальних поставок синтетичних наркотиків та НПВ в ЄС³⁹. Відповідно Україна приймає активну участь в операції EMPACT, особливо в частині обміну інформацією про діяльність злочинних

³⁸ Державна прикордонна служба України. URL : <https://dpsu.gov.ua/uk> (дата звернення: 16.06.2025 р.)

³⁹ European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats. URL : <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact> (дата звернення: 17.06.2025 р.)

організацій, пов'язаних з наркозлочинністю, їх зв'язків та каналів розповсюдження. Це сприяє гармонізації української антинаркотичної політики з європейською практикою та підвищує ефективність протидії наркозлочинності на міжнародному рівні.

DEA (Drug Enforcement Administration) – є однією із найпотужніших правоохоронних структур у сфері протидії наркозлочинності у світі. Вона забезпечує реалізацію державної політики у сфері контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, а також здійснює протидію наркозлочинності як на національному, так і на міжнародному рівнях. Основними напрямками діяльності є: викриття та ліквідація транснаціональних злочинних організацій, які здійснюють виробування, виробництво збут наркотичних засобів; здійснює контроль за медичними та науковими установами, які використовують контрольований обіг наркотичних засобів; забезпечує здійснення обміну інформацією з іншими країнами у сфері протидії наркозлочинності; здійснює моніторинг та аналіз сучасних тенденцій у сфері наркозлочинності, моніторинг каналів постачання; координує операції правоохоронних органів у сфері боротьби з міжнародними наркокартелями. Відповідно Україна активно співпрацює з DEA, а саме щодо: розслідування транскордонних наркозлочинів; викриття підпільних лабораторій; підтримки реформ у сфері протидії наркозлочинності; обміну інформацією тощо⁴⁰.

INL (Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs) – використовує широкий спектр інструментів для боротьби зі злочинністю, незаконним обігом наркотиків та нестабільністю за кордоном, включаючи іноземну допомогу, двосторонню дипломатію, багатосторонню взаємодію, звітність, санкції та винагороди. INL має дві взаємодоповнюючі основні компетенції: допомога урядам-партнерам в оцінці, побудові, реформуванні та підтримці компетентних і легітимних систем кримінального правосуддя, а також розробка та впровадження архітектури, необхідної для міжнародного контролю над наркотиками та транскордонної співпраці правоохоронних органів⁴¹. Основними напрямками діяльності INL є: протидія наркозлочинності на міжнародному рівні; посилення потенціалу іноземних правоохоронних органів; запобігання наркотичній залежності та зниження його попиту; боротьба з транснаціональною організованою злочинністю та корупцією.

INL співпрацює з країнами-партнерами, міжнародними та регіональними організаціями, неурядовими організаціями,

⁴⁰ Drug Enforcement Administration. URL : <https://www.dea.gov/operations/hidta> (дата звернення: 17.06.2025 р.)

⁴¹ Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. URL : <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-civilian-security-democracy-and-human-rights/bureau-of-international-narcotics-and-law-enforcement-affairs/> (дата звернення: 17.06.2025 р.)

федеральними, штатними та місцевими органами кримінального правосуддя США. Відповідно Україна активно співпрацює з INL у сфері: модернізації митних та прикордонних служб; розвитку антикорупційних органів; боротьби з наркозлочинністю.

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) є головним департаментом ООН, який відповідає за координацію міжнародних зусиль у сфері протидії наркозлочинності, протидії транснаціональній злочинності та підтримки правопорядку. Основними напрямками діяльності UNODC є: моніторинг наркотичної ситуації в світі; надання рекомендацій країнам щодо формування антинаркотичної політики; здійснення контролю за виконанням міжнародних договорів у даній сфері; забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері, а саме виступає платформою для обміну досвідом, координації дій і реалізації дій з міжнародними партнерами (DEA, INTERPOL, EUROPOL, INL). Відтак, Україна підтримує співпрацю з UNODC, зокрема: провидить тренінги та семінари для працівників правоохоронних органів з метою підвищення їхньої професійної підготовки у сфері протидії наркозлочинності; надає технічну підтримку та експертні консультації щодо розробки й реалізації стратегій боротьби у даній сфері; сприяє ратифікації та виконанню міжнародних договорів, спрямованих на боротьбу з цим негативним явищем⁴².

Протидія наркозлочинності здійснюється не лише на загальнодержавному та спеціально-кримінологічному рівнях, але й на індивідуальному рівні. На індивідуальному рівні протидія наркозлочинності здійснюється за наступними напрямками: виявлення осіб, що зловживають наркотичними засобами та, на цьому ґрунті, схильні до вчинення кримінальних правопорушень; усунення криміногенних факторів індивідуальної девіантної або протиправної поведінки; усунення конкретних чинників, що спричиняють вживання наркотичних засобів; здійснення моніторингу та інших форм соціального контролю за поведінкою і способом життя осіб, які зловживають наркотичними засобами та мають схильність до вчинення протиправних дій; застосування до таких осіб заходів виховного, медичного, правового та іншого спрямування з метою запобігання їхній криміналізації⁴³. Зокрема, правоохоронні органи реалізують свою діяльність на індивідуальному рівні за декількома аспектами: індивідуальна профілактика, спрямована на протидію наркозлочинності (застосовується до осіб, схильних до вчинення кримінально протиправних діянь); індивідуальна профілактика, спрямована на

⁴² United Nations Office on Drugs and Crime. URL : <https://www.unodc.org/> (дата звернення: 18.06.2025 р.)

⁴³ Кримінологія : підручник / О.М. Джу́жа, В.В. Васи́левич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джу́жі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 366.

зменшення попиту на наркотичні засоби (реалізується щодо осіб, які вживають наркотичні засоби, а також представників груп ризику шляхом впровадження комплексу виховних, правових та медичних заходів, спрямованих на формування мотивації до відмови від наркотичних засобів та повернення до здорового способу життя); рання профілактика, спрямована на виявлення осіб, які зловживають наркотичними засобами та належать до груп підвищеного ризику (реалізується в рамках повсякденної діяльності працівниками правоохоронних органів у межах профілактичної, оперативнорозшукової, слідчої та адміністративної роботи. Основну увагу приділяють особам, які мали судимість, ведуть асоціальний спосіб життя та неповнолітнім з неблагополучних сімей); індивідуальна профілактика, спрямована на підтримку процесу лікування осіб із наркозалежністю (реалізується у співпраці з медичними закладами з метою ефективного подолання наркозалежності); індивідуальна профілактика, що передбачає сприяння реабілітації осіб, які мають схильність до вживання наркотичних засобів (особлива увага приділяється створенню умов для повного розриву соціальних зв'язків із оточенням, яке сприяло наркотизації); індивідуальна профілактика, спрямована на усунення чинників, що зумовили вживання наркотичних засобів (реалізується за допомогою психологів, родичів, волонтерів шляхом встановлення контролю за поведінкою особи в побуті, на роботі чи навчанні, у сфері дозвілля тощо); індивідуальна профілактика у формі моніторингу за поведінкою та способом життя (здійснюється працівниками правоохоронних органів із застосуванням як гласних, так і негласних методів збору інформації про дану особу)⁴⁴.

Узагальнюючи вищевикладене, ми приходимо до висновку, що суб'єкти протидії наркозлочинності здійснюють різноманітні заходи з попередження, усунення, нейтралізації криміногенних факторів наркозлочинності на розгалужених рівнях протидії у даній сфері. До основних заходів, що застосовуються у сфері протидії наркозлочинності належать: правові, організаційні, медико-соціальні, міжнародні тощо. Зокрема, до правових заходів належить: створення дієвого антинаркотичного законодавства; вдосконалення національного законодавства щодо впровадження загальнодержавних та регіональних антинаркотичних програм комплексної дії; посилення кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин; своєчасне оновлення антинаркотичного законодавства у разі зміни криміногенної обстановки, пов'язаної з наркозлочинністю; забезпечення належного контролю за дотриманням законодавчих норм

⁴⁴ Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Васинович, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 367.

усіма суб'єктами у сфері легального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; запровадження обов'язкового примусового лікування та медико-корекційних заходів для наркозалежних осіб як у місцях несвободи, так і під час виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; розробка та впровадження заходів щодо виявлення та нейтралізації осіб і кримінальних груп, які поширюють через мережу Інтернет рецепти та схеми вирощування й виготовлення наркотичних засобів в домашніх умовах⁴⁵. До медико-соціальних заходів належить: надання медичної допомоги та соціальної підтримки наркозалежними; реалізація програм замісної підтримувальної терапії; реабілітація та ресоціалізація осіб, які проходили лікування; інформаційно-освітні кампанії з протидії наркоманії, спрямовані на підтримання обізнаності населення про наслідки вживання наркотичних засобів. До організаційних заходів належить: запровадження на державному рівні антинаркотичної програми та створення відповідної комісії для боротьби з немедичним вживанням наркотичних засобів; підвищення ефективності та розширення підрозділів, що займаються боротьбою з незаконним обігом наркотичних засобів у системі правоохоронних органів; посилення співпраці між державними органами України та спеціалізованими відомствами для налагодження міжнародного партнерства з іншими країнами у сфері антинаркотичної політики та протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин; забезпечення координації дій органів Національної поліції з іншими структурами у межах реалізації загальнодержавних та регіональних програм протидії наркозлочинності; підвищення ефективності роботи правоохоронних органів на міжнародному рівні щодо виявлення та нейтралізації транснаціональних організованих груп чи злочинних організацій⁴⁶. До основних міжнародних заходів належить: спрощення та посилення міжнародної співпраці правоохоронних органів України з іншими країнами у сфері запобігання наркозлочинності та наркобізнесу, виявлення, затримання та притягнення до кримінальної відповідальності організаторів наркобізнесу; проведення спільних операцій з INTERPOL, EUROPOL, DEA, UNODC; участь у міжнародних проєктах: INL, EMPACT, програмах ОБСЄ; ратифікація та імплементація міжнародних конвенцій у національне законодавство.

⁴⁵ Рашевський С.П., Скок А.С., Шалгунова С.А., Шевченко Т.В. Регіональна модель запобігання наркозлочинності (За матеріалами Дніпропетровської області): Монографія / Під заг. ред. к.ю.н., доц. Шалгунової С.А. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. С. 147.

⁴⁶ Рашевський С.П., Скок А.С., Шалгунова С.А., Шевченко Т.В. Регіональна модель запобігання наркозлочинності (За матеріалами Дніпропетровської області): Монографія / Під заг. ред. к.ю.н., доц. Шалгунової С.А. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. С. 148-149.

Таким чином, протидія наркозлочинності є багаторівневою, складною та системною діяльністю, яка охоплює широке коло державних та недержавних суб'єктів, зокрема суб'єктів загальної компетенції, спеціальної компетенції та змішаної. Діяльність таких суб'єктів залежно від їх повноважень функціонує на загально-державному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях.

У зв'язку з вищенаведеним впливає, що ефективна протидія наркозлочинності можлива лише за наявності: дієвої антинаркотичної політики та дієвого правового регулювання; організаційної взаємодії між усіма суб'єктами, які здійснюють протидію; активної міжнародної співпраці з правоохоронними органами та міжнародними організаціями інших країн.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження, можна зробити висновок, що комплексний аналіз наркозлочинності має важливе значення, оскільки таке дослідження є підґрунтям для подальшої розробки дієвих заходів протидії цьому соціально-правовому, негативному явищу. Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора встановлено, що в переважній більшості даний вид злочинності вчиняли громадяни України (99,2%) чоловічої статі (92%), віком від 29 до 39 років (42%), які мали базову середню або профільну середню освіту (70%) та на момент вчинення кримінально протиправного діяння були працездатними (75%). Кримінологічна картина дозволила підсумувати, що спостерігається тенденція до зростання наркозлочинності (+40%). Крім того, ми спостерігаємо й збільшення частки даного виду злочинності у загальній структурі всієї злочинності (9,8%). До того ж, зросла й динаміка тяжких наркозлочинів (45%). У цілому спостерігається несприятлива кримінологічна ситуація, адже наркозлочинність продовжує активно розвиватися та становить дедалі серйознішу загрозу для суспільства. Суб'єкти протидії наркозлочинності здійснюють різноманітні заходи з попередження, усунення, нейтралізації криміногенних факторів наркозлочинності на розгалужених рівнях протидії у даній сфері. Одним із шляхів боротьби з наркозлочинністю є співпраця правоохоронних органів з міжнародними організаціями та участь у міжнародних проєктах. Ключовими міжнародними організаціями та проєктами у даній сфері є: DEA (Управління боротьби з наркотиками Міністерства юстиції США); INL (Бюро з міжнародних питань у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків та правоохоронних питань Державного департаменту США); UNODC (Управління ООН з наркотиків та злочинності) та проєкт ЕМПАСТ (Європейська багатопрофільна платформа проти злочинних загроз). Попри наявність міжнародних конвенцій, діяльність відповідних організацій та налагоджену співпрацю між державами, проблема ефективної протидії наркозлочинності залишається вкрай

актуальною на міжнародному рівні. У зв'язку з чим, Україні потрібно вдосконалювати систему заходів протидії у даній сфері, а також здійснювати належне кримінологічне прогнозування для ефективного подолання латентності та зниження рівня наркозлочинності.

АНОТАЦІЯ

Автором здійснено комплексне кримінологічне дослідження наркозлочинності як одного з найбільш небезпечних проявів кримінально протиправної діяльності в умовах сучасності. Визначено поняття, основні ознаки та структуру наркозлочинності, охарактеризовано її кримінально-правову та соціальну природу. На основі статистичних даних за період 2022-2024 років проаналізовано кількісно-якісні показники наркозлочинності, виявлено тенденції їх поширення, зокрема зростання тяжких злочинів. Особливу увагу приділено дослідженню особистості наркозлочинця, зокрема соціально-демографічним, морально-психологічним та кримінально-правовим характеристикам. Визначено типологію наркозлочинців залежно від їх ролі у кримінальній ієрархії. Розглянуто національні та міжнародні механізми протидії наркозлочинності, охарактеризовано систему суб'єктів протидії у даній сфері. Акцентовано на важливості міжнародного співробітництва та участі у різних міжнародних проєктах та організаціях. Обґрунтовано необхідність вдосконалення державної антинаркотичної політики та впровадження превентивних заходів. Зроблено висновок про зростання загроз, пов'язаних із наркозлочинністю, що вимагає скоординованої взаємодії всіх суб'єктів протидії на усіх рівнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-civilian-security-democracy-and-human-rights/bureau-of-international-narcotics-and-law-enforcement-affairs/> (дата звернення: 17.06.2025 p.)
2. Drug Enforcement Administration. URL : <https://www.dea.gov/operations/hidta> (дата звернення: 17.06.2025 p.)
3. European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats. URL: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact> (дата звернення: 17.06.2025 p.)
4. United Nations Office on Drugs and Crime. URL : <https://www.unodc.org/> (дата звернення: 18.06.2025 p.)
5. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Х. 2011. 308 с.
6. Василевич В.В., Джу́жа О.М. Головні напрями розвитку сучасної кримінології. *Науковий вісник НАВС*. 2015. Вип. 1(94). С.71-81.
7. Волощук А.М. Державно-правова політика протидії незаконному обігу наркотиків в Україні : монографія. Одеса : ОДУВС, 2012. 328 с.

8. Гладкова Є.О., Щербакова А.К. Феномен наркозлочинності в сучасній Україні. Право.ua. 2022. № 1. С. 79-85.

9. Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 16.06.2025 р.)

10. Державна прикордонна служба України. URL : <https://dpsu.gov.ua/uk> (дата звернення: 16.06.2025 р.)

11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2025 р.).

12. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : У 3 кн. Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів К. : Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. 712 с.

13. Конвенція ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин» від 20 грудня 1988 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 15.06.2025 р.)

14. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 200 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 13.06.2025 р.)

15. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.05.2025 р.).

16. Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.

17. Криштон С.В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, який вчиняє злочину сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). С. 498-502.

18. Куц В. Загальна характеристика механізму протидії злочинності та його понятійного апарату. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецьк: Норд Комп'ютер, 2009. С. 12-15.

19. Офіс Генерального прокурора. URL : <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.06.2025 р.)

20. Підгорний Б.А. Адміністрування протидії незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук. Харків, 2016. 22 с.

21. Пономаренко Ю.Г. Кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері незаконного наркообігу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2004. 203 с.

22. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон

України від 15 лютого 1995 року. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.06.2025 р.)

23. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15 грудня 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.05.2025 р.)

24. Пшеничний В.Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні (кримінологічна та кримінально-правова характеристика) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. К., 2005. 19 с.

25. Рашевський С.П. Класифікація особи наркозлочинця. URL : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/174_177_KlasifikatsIya%20osobi%20narkozlochintsy.pdf (дата звернення: 10.06.2025 р.)

26. Рашевський С.П., Скок А.С., Шалгунова С.А., Шевченко Т.В. Регіональна модель запобігання наркозлочинності (За матеріалами Дніпропетровської області): Монографія / Під заг. ред. к.ю.н., доц. Шалгунової С.А. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 236 с.

27. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року : Розпорядження КМУ від 2021 року. URL : <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%BE%D0%B1%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/2021/05/18/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf> (дата звернення: 13.06.2025 р.)

28. Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності. URL : <https://mvs.gov.ua/activity/protidiya-narkozlocinnosti> (дата звернення: 16.06.2025 р.)

29. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів). Навчальний посібник. К. : «АртЕк», 1997. 208 с.

Information about the author:

Prodan Tetiana Vasylivna,

PhD in Law, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Criminal Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2, Kotsiubynskoho St., Chernivtsi, 58002, Ukraine